

Ingen kan göra allt, men alla kan göra något

En diskursanalys av välgörenhetsgalan

Tillsammans för Världens Barn

Abstract

Den här undersökningen föranleddes av en fundering över de humanitära utmaningar världen står inför idag, och vad för typ av insatser som krävs. Uppsatsen undersöker välgörenhetsgalan Tillsammans för Världens Barn. Det teoretiska såväl som metodologiska ramverket är inspirerat av Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori, och med hjälp av den undersöker vi vilka diskurser som genomsyrar galan. Studiens huvudsakliga slutsatser är att diskurserna ”vi och de” och ”globalt ansvar” dominerar. Dessa bygger en idé om att ”de” är beroende av ”vi” och båda konkretiserar komplicerade sociala förhållanden genom att fokusera på pengar. Slutsatsen blir dock att diskurserna inte är helt fixerade, utan utmanas av alternativa diskurser under galan. De konkurrerande betydelseerna skapar en komplex och flerdimensionell bild av omvärlden, utmanar tanken att identiteterna står i motsättning till varandra, och erbjuder en mer global världsuppfattning.

Nyckelord: välgörenhet, välgörenhetsevenemang, identitet, globalt ansvar, den Andre

Antal ord: 9943

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och problemformulering.....	1
1.2 Material.....	3
1.3 Undersökningens upplägg.....	4
1.4 Vår roll som forskare.....	4
1.5 Tidigare forskning.....	5
1.5.1 Vi och de.....	5
1.5.2 Globalt ansvar.....	5
1.5.3 Diskursiv metod.....	6
2 Diskursanalys	7
2.1 Diskursteori.....	8
2.1.1 Centrala begrepp.....	8
2.1.2 Subjektet.....	9
2.1.3 Maktrelationer i diskursteori.....	11
2.2 Analysmodell.....	12
2.3 Metodologiska utmaningar och avgränsningar.....	12
3 Resultat	14
3.1 Vi och de.....	15
3.2 Globalt ansvar.....	18
3.3 Inkluderande och exkluderande verkningar.....	20
3.3.1 Identitet.....	20
3.3.2 Det politiska och det objektiva.....	21
4 Sammanfattning och slutsats	22
5 Referenser	24
5.1 Primärkällor.....	24
5.2 Sekundärkällor.....	25

1 Inledning

“Ingen kan göra allt, men alla kan göra något” läser vi på insamlingsbössor, reklampelare och hör från kändisar och politiker. Katastrofer inträffar sällan i vår del av världen nu för tiden, men via media matas vi ändå ständigt med bilder på människor i nöd och läser om omänskligt lidande. Det är sådant vi antas bry oss om, det är sådant som rör oss. Och vi uppmanas till handling. Under Melodifestivalen visas inslag från Radiohjälpen om svältande barn i Afrika som får fortsätta gå i skolan om vi väljer att ringa det dyrare numret. Dagen efter, när vi går till caféet och köper en fika, får vi veta att vi samtidigt skänker en skollunch till barn i Etiopien. Och väl hemma i soffan igen låter vi oss under kvällens välgörenhetsgala roas av kändisarna som skämmer ut sig och gör pinsamma saker för den goda sakens skull. Att vi som individer har ett ansvar mot varandra, verkar vara budskapet som basuneras ut. Den här typen av handlingar, som många välgörenhetsorganisationer uppmanar till när de åkallar vår medmännisklighet, är varken kontroversiella eller ovanliga. Men inte heller är de så mycket mer än bara inslag i vår vardag. Sanningen är ju att den där tian inte innebär en uppoffring för oss.

1.1 Syfte och problemformulering

I den här undersökningen förundras vi över gapet som uppstår mellan det ansvar vi uppmanas till genom åberopandet av vår medmännisklighet, och implementeringen av detta. Tar vi verkligen ansvar när vi skänker en skollunch vid vår fika, samtidigt som vi stunden efter köper ett par jeans som sytts av skolbarnets mindre lyckligt lottade vän? Den här paradoxen gör sig också gällande på en högre nivå, och det är den vi ämnar undersöka. För det är ofta välgörenhetsorganisationer som uppmanar oss att hjälpa till. Via Unicef kan vi bli världsfaddrar, Röda Korset tar emot våra använda kläder, och Radiohjälpen samarbetar både med Melodifestivalen och anordnar den stora välgörenhetsgalan Världens Barn (UNICEF Sverige, Röda Korset, Radiohjälpen). Organisationerna förenas av sina stora politiska mål för människor världen över. Rädda Barnen skriver på sin hemsida att deras hjärtefrågor är barn på flykt, barn som misshandlas, barn som utsätts för övergrepp och barnfattigdom. Unicef strävar efter att göra FN:s barnkonvention till svensk lag och Individuell Människohjälp vill “skapa utveckling som är hållbar ur ett socialt, ekonomiskt och miljömässigt perspektiv”. Och här uppstår gapet. För samtidigt som den här typen av mål kräver politiska beslut, strukturell förändring och tid, verkar organisationerna välja att agera genom att samla in pengar till välgörenhet genom kampanjer och

event. Vi tycker att det är märkligt när mål om att stoppa sexuellt utnyttjande och barnarbete, i praxis är en kampanj om att samla in pengar till ett nytt skoltak - det verkar som att välgörenheternas metoder inte korresponderar med deras mål.

Syftet med undersökningen är därför att med hjälp av diskursanalys och Världens Barn-galan undersöka vilka idéer och uppfattningar som egentligen genomsyrar ett sådant insamlingsevenemang. I huvudsak använder vi oss av Laclau och Mouffes diskursteori, som i vår analys fungerar som såväl metod som teori. Diskursanalys skiljer sig från klassiska vetenskapliga metoder som ofta handlar om att identifiera orsaksvariabler och samband. Den typen av frågeställningar kan svårligen besvaras med diskursanalytisk metod. Vår undersökning handlar om att spåra idéer och uppfattningar som genomsyrar Världens Barn, och då vi letar efter ett *hur* snarare än *varför* tycker vi att den lämpar sig väl. Laclau och Mouffes diskursteori är starkt influerad av poststrukturalismen (Winter Jørgensen & Phillips 2000:32). Hur vi uttrycker oss i tal och skrift speglar delvis verkligheten, men är framförallt konstruktioner, godtyckligt skapade av människor, som i sin tur skapar denna verklighet. Den som äger tolkningsrätten skapar alltså i viss mån omvärlden. Diskursteori belyser också de tolkningar som står i konflikt till den rådande, alltså vad som utesluts ur en diskurs. Genom att dekonstruera vad vi uppfattar som sanningar identifierar diskursteori ordens relation till varandra och de underliggande maktförhållanden som därmed strukturerar de båda (Winter Jørgensen & Phillips 2000:45).

Vetenskaplig forskning bör ha en hög grad av intersubjektivitet. Forskarens oberoende roll kan vara en utmaning i kvalitativa studier generellt (Esaiasson et al 2012:31), och kanske i diskursanalys specifikt. I någon mån måste forskaren sålla i utsagor, och hen bedömer också självständigt vilket material som är relevant och inte. För att trots detta skapa hög intersubjektivitet är det viktigt att vara öppen med de ställningstaganden som görs under studiens gång. Genom hög grad av citatanvändning hoppas vi också kunna öka studiens genomskinlighet och således även intersubjektivitet.

Den uppmärksamme noterar att vi ännu inte formulerat någon frågeställning. Det är något vi med avsikt avstått från vid det här stadiet i undersökningen. I diskursteorins natur ligger att all sanning skapas i en kontext, och det gäller även forskarens. För att undvika fällan där våra antaganden som forskare i allt för stor utsträckning påverkar resultatet, kommer vi inte börja analysen med en färdig frågeställning utan kommer istället låta den formuleras först efter en inledande analys av materialet. Förhoppningen är även att detta ska öka undersökningens intersubjektivitet, något vi återkommer till ännu igen i avsnitten "Vår roll som forskare" och "Analysmodell". På ett ytterst generellt plan är problemformuleringen i nuläget endast den ganska intetsägande frågan "vilka diskurser genomsyrar galan Tillsammans för Världens Barn?".

Vi menar att vår studie har hög inom- såväl som utomvetenskaplig relevans (Esaiasson et al 2012:31). Även om vår forskning faller inom väl beprövade vetenskapliga forskningsfält, såsom välgörenhet, tycker vi att vi i vårt angreppssätt verkar fylla en lucka i tidigare forskning. Samtidigt menar vi att möjligheterna för omvärlden att ta till sig studien bör vara goda, även om den huvudsakliga ambitionen är att lägga en grund till vidare forskning.

1.2 Material

Undersökningen analyserar Radiohjälpens gala Tillsammans för Världens Barn, sänd den 3 oktober 2014. Denna gala från oktober 2014 sändes på bästa sändningstid, och under dess insamling samlades cirka 37 miljoner kronor in från privatpersoner och företag (Tillsammans för Världens Barn 2014, 01:57:24). Just denna gala är, i samband med att undersökningen utförs, också den senast visade. Då att det är samtida diskurser vi hoppas undersöka är också det senaste tillgängliga materialet det mest relevanta.

Valet av galan som analysmaterial föll sig naturligt av att det var diskursen kring välgörenhetsevenemang vi ämnade analysera. För att genomföra en diskursanalys krävs naturligtvis en större mängd utsagor, vilket vi antog att programmet skulle förse oss med. Vi är öppna för att även andra material hade också kunnat erbjuda liknande möjligheter, och menar vidare att studiens resultat kan vara applicerbart på dessa. Ju galan hade dock specifika egenskaper som korresponderade väl mot undersökningens syfte.

Ambitionen med undersökningen är såväl den kumulativa dimensionen som dess generaliseringsmöjligheter - genom att göra en kvalitativ fallstudie på ett "typexempel" hoppas vi att det går att dra generella slutsatser utifrån resultatet. Vi menar att det finns goda grunder att kalla Världens Barn-galan för ett typexempel på välgörenhetsorganisationers insamlingsevenemang. Utöver Radiohjälpen, som står som värd, är det Världens Barn-familjen som håller i evenemanget. Gruppen består totalt av 22 olika välgörenhetsorganisationer, och både svenska och internationella organisationer finns representerade¹. Världens Barn-galan är alltså ett samarbete mellan ett större antal organisationer, med stor spridning såväl i målgrupp, som visioner, och storlek, och bör enligt oss vara relativt representativ av den organisatoriska kulturen i Sverige. I vår undersökning är Sverige och svenska förhållanden i fokus, men det går även att finna liknande evenemang i andra delar av västvärlden. Comic Relief i Storbritannien som ett exempel, Live Aid ett annat. Vi menar att det bör alltså vara möjligt att finna likheter med andra länder, och att studiens generaliseringsmöjligheter utifrån den aspekten är goda.

Kanske verkar det kontroversiellt för den som inte är bekant med diskursteori att utföra en undersökning genom att analysera ett tv-program. Samtidigt är målet med diskursanalys inte att finna "sanningen" om hur världen faktiskt ser ut, eller att analysera olika aktörer eller förklaringsvariabler, och således kan allt material på ett ämne värderas lika. En intervju med världens främsta forskare säger inget mer korrekt om verkligheten än konversationen stolsgrannarna emellan på tunnelbanan. Med anledning av det spelar det ingen större roll att Världens Barn galan på förhand delvis är förberedd kanske och under vissa inslag utgår från manus, det är en diskurs likvärdig alla andra.

¹ Organisationerna i Världens Barn-familjen är: Afrikagrupperna, Clowner utan Gränser, Diakonia, Erikshjälpen,

Upplägget för galan bygger huvudsakligen på åtta kändisars uppdrag ”för Världens Barn”. Uppdragen går bland annat ut på att åka till olika länder där barn lever i utsatta förhållanden, att blir ”superhjälte” och hitta andra ”hjältar” i Sverige som samlar in pengar, eller att göra en sång för ”Världens Barn”. Under galan får en följa med under tiden som uppdragen fortskrider, och dessa uppdrag kompletteras med uppträdanden och musik från kända svenska artister. Slussarna är öppna under tiden som galan sänds, och tv-tittarna kan ringa eller smsa in en valfri summa pengar (Tillsammans för Världens Barn 2014).

1.3 Undersökningens upplägg

Ovan har undersökningens syfte och teoretiska såväl som metodologiska ramverk presenteras. I följande avsnitt redogörs för diskursteorins egenskaper i form av teori såväl som metod. Centralt i diskursteori är att sanningen alltid skapas i en kontext, och med det i åtanke kommer vi att föra en diskussion om vår roll som forskare, och därmed skapare av den ”objektiva” sanningen. Vi kommer också lyfta upp tidigare forskning och argumentera för att vår studie berör såväl aktuella ämnen som fyller ett vakuum i ett i övrigt välbeprövat forskningsfält. Därefter följer vår redovisning av analysens resultat.

1.4 Vår roll som forskare

Även om en värld bortom diskursen existerar enligt Laclau och Mouffe, går det inte att objektivt säga något om den. ”Utgångspunkten är ju att man aldrig kan nå verkligheten bakom diskurserna, och att det därför är diskursen i sig som är föremål för analysen”, skriver Winther Jørgensen och Phillips (2000:28). Tal och skrift ägs av skaparen, och medvetet eller omedvetet, producerar och reproducerar denne sina uppfattningar om världen på detta sätt. Sanningen finns bara i den enskildes kontext, vilket naturligtvis är något som gäller alla individer. Att som forskare förhålla sig till denna uppfattning är knepigt. Dels är en som forskare ofta en del av den diskurs eller kultur en vill blottlägga, vilket gör det svårt att undkomma insikten att även vi när vi försöker belysa och dekonstruera andras diskurser, nog själva faller offer för subjektiviteten. Dessutom berör problemet också undersökningens grad av intersubjektivitet, strävan är ju att en annan forskare hade nått samma resultat. Laclau och Mouffe lägger beklagligt nog inget större fokus på problemet (Winther Jørgensen & Phillips 2000:20), men visst är det en filosofisk utmaning och en fälla svår att undkomma om en ändå vill fortskrida med undersökningen. Vi hoppas därmed att detta avsnitt i sig dels belyser vår medvetenhet om problemet, och även ökar undersökningens intersubjektivitet.

1.5 Tidigare forskning

God vetenskaplig forskning bör vara kumulativ (Esaiasson et al 2012:20), den ska alltså bygga på tidigare forskning. Det finns inte mycket poäng i att uppfinna hjulet en andra gång, så att säga. Vålgörenhetsgalor har ett relativt brett forskningsfält det kan relateras till. Exempelvis presenterar Moufahim och Lim forskning på kändisars roll i vålgörenhetsgalan Comic Relief i Storbritannien (Lim & Moufahim 2015), och undersöker huruvida kändisarnas närvaro och spektakulära roller i dessa galor banaliserar deras syfte.

Vålgörenhet har i någon mån alltid funnits, ibland i skepnaden av Robin Hood som tog från de rika och skänkte till de fattiga, ibland i form av kyrkan som organiserade sig för samhällets mindre lyckligt lottade. Men intressantare är kanske den forskning som mer specifikt berör vår undersökning. Därför presenterar vi nu kort vad vi efter den inledande analysen kommer fram till, nämligen att de två övergripande frågeställningarna som genomsyrar galan är ”vad innebär det att ta ansvar?” och ”vilka är det som ska ge och vilka är det som ska få?”. Ytterligare redogörelse finnes i ”Resultat”. Utifrån frågeställningarna identifierar vi två diskurser - diskursen om ”vi och de” och diskursen om ”globalt ansvar”. Kring båda dessa teman finns omfattande forskning, och såsom Malin Wreder gör i sin diskursanalys av den svenska äldreomsorgen, väljer vi att tolka detta som bekräftelse på att vår studie är aktuell (Wreder 2007:37).

1.5.1 Vi och de

Den Andre, eller ”the Other” är ett analysobjekt som ofta återkommer i studier om globalisering, identitetsskapande och vålgörenhet. Ett exempel är Clara Luthmans kandidatuppsats om vålgörenhetsturism, där identiteten den Andre skapar vår identitet, där vi är volontären och räddaren (Luthman 2015:17-25).

Ett intressant begrepp introduceras av Stuart Hall i kapitlet ”The spectacle of the other” (Hall 1997:262), nämligen ”infantilization”. Begreppet syftar till engelskans ”infant”, alltså spädbarn. I slutändan är det en typ av maktutövning, där en identitet avskalats egenskaper så som ansvarstagande och auktoritet, vilket i slutändan passifierar identiteten och legitimerar ett maktutövande över ”barnet”. Begreppet återfinns i kontexten om Apartheid och slaveri, men vi menar att den typen av handling som sätts i relation till en viss identitet är mycket relevant även i vår kategorisering. Som Hall själv skriver, den djupare betydelsen ligger inte i det explicita, utan det implicita, det som antyds (Hall 1997:262).

1.5.2 Globalt ansvar

Många centrala begrepp faller in under ”globalt ansvar”. Ett av dem är idén om det globala medborgarskapet, som ju naturligtvis återfinns i vålgörenhetens själva kärna. I likhet med ett diskursteoretiskt förhållningssätt argumenterar Luke

Desforges i sin studie för att uppfattningen som vad som utgör och vem som ingår i civilsamhället är konstruerad. Han menar att den dels påverkas av välgörenhetsorganisationerna själva, men också av själva civilsamhället, och dessa uppfattningar korresponderar inte alltid med varandra (Desforges 2004:565).

Det finns dessutom klassiska statsvetenskapliga teorier som med relativ lätthet kan appliceras på temat. Liberalismen bygger på grundläggande idéer såsom frihet, mänskliga rättigheter och demokratiska värden. Att undvika krig och konflikt gör en genom att sprida demokratiska värden då teorin är att demokratier inte krigar med varandra. Mänskliga rättigheter är dessutom universella och är lika över världen (Burchill 2013:61ff).

1.5.3 Diskursiv metod

Bidrag till kumulativiteten finnes även i undersökningens analysmodell. I och med Laclau och Mouffes nästintill obefintliga redovisning av konkret metod vände vi oss nämligen till Malin Wreder och hennes undersökning *I omsorgens namn. Tre diskurser om äldreomsorg*. I den tar Wreder fram en egen analysmodell, baserat på Laclau och Mouffes teori, som vi här valt att bygga vidare på (se ”Analysmodell”). Med detta hoppas vi bidra till kunskapen om hur en diskursanalys ser ut i praktiken, något vi anser, ihop med både Börjesson och Palmblad samt Bergström och Boréus, vara en utforskad fråga (Börjesson & Palmblad 2007:baksidetext) (Bergström & Boréus 2012:381).

2 Diskursanalys

Vi kommer undersöka vårt material och frågeställningar med hjälp av diskursanalys. Diskursanalys utgör såväl vårt teoretiska som metodologiska ramverk och att skilja de från varandra är omöjligt, eller åtminstone ofruktbart (Winther Jørgensen & Phillips 2000:10).

Begreppet diskurs är inte exkluderat till vetenskapen, utan är snarare ett begrepp som det fäktas vilt med i samhällsdebatten (Bergström & Boréus 2012:355). I det här sammanhanget syftar vi däremot inte med begreppet ”diskurs” på uttryck såsom ”betygsdiskursen”, som Bergström och Boreus exemplifierar med (2012:355), utan på idén att vårt tal är strukturerat i mönster skapade av oss själva, och att dessa mönster skapar vår uppfattning av omvärlden (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). Diskursanalys är analysen av dessa. Med den här utgångspunkten är det via språket vi når verkligheten och kontexten i vilken språket skapas och verkligheten ges betydelse, är något som diskursanalysen fokuserar på (Bergström & Boréus 2012:355). Samtidigt är språket inte neutralt, utan påverkas själv till samma utsträckning som den påverkar våra upplevda identiteter och sociala relationer (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). Således är det inte bara så att språket speglar verkligheten, utan det ger den också betydelse. Diskursen bidrar alltså till att forma vår omvärld.

Detta ger vissa implikationer som är centrala för diskursanalysen. När språket skapar verkligheten, utesluter den också implicit andra tolkningar. Genom att begränsa vad omvärlden är sätter diskursen gränser för vårt sätt att tänka (Bergström & Boréus 2012:354). Av naturliga skäl intresserar sig diskursanalysen därmed för maktrelationer; vissa gynnas ju oundvikligen av denna konstruktion av världen, medan andra missgynnas i samma utsträckning. Här finns likheter med Steven Lukes definition av maktens tredje ansikte, det vill säga makten över tanken (Bergström & Boréus 2012:19, 381).

Diskursanalys har inte en given betydelse utan varierar över olika discipliner och förgreningar (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). Vissa teoretiska premisser skiljer sig åt metoderna emellan, något frågan gällande diskursens räckvidd är ett tydligt exempel av (Winther Jørgensen & Phillips 2000:25). Fairclough skiljer i sin kritiska diskursanalys på vad som är diskursivt respektive icke-diskursivt, och menar att vissa sociala praktiker är oberoende av diskursen, medan alla praktiker är diskursiva enligt Laclau och Mouffe (ibid). Samtidigt finns vissa gemensamma nämnare. Jørgensen och Phillips identifierar det som socialkonstruktionism (Winther Jørgensen & Phillips 2000:11). Inneboende i diskursanalys är ett kritiskt förhållningssätt till kunskap, att kunskap inte existerar oberoende av oss som tolkar världen. Samtidigt är den historiska och kulturella kontexten viktig i diskursanalysen, då våra uppfattningar om världen är föränderliga och representativa av såväl historia som kultur, samt endast kan

förstås rätt med hänsyn till detta. Slutligen menar författarna att det finns ett samband mellan kunskap och sociala processer, respektive sociala handlingar. Hur vi uppfattar vår omvärld skapas i sociala processer, där människor genom socialt interagerande tillsammans skapar kunskap. I den skapade världsbilden har dock gränser satts för både tanke och handling, vilket gör att vissa handlingar accepteras, medan andra fördöms.

2.1 Diskursteori

Ernesto Laclau och Chantal Mouffe är skapare av diskursteorin, och som namnet måhända antyder har den främst en teoretisk ansats (Wreder 2007:36). Faktum är att en konkret analysmetod för diskursteori saknas och är något som lämnas till läsaren (Winther Jørgensen & Phillips 2000:14). Laclau och Mouffe är starkt influerade av poststrukturalismen, och inspireras av marxismens sociala analyser. Influenserna skapar tillsammans en diskursteori som inte gör åtskillnad mellan vad som är och inte är en del av diskursen och således föremål för analys, utan ser alla praktiker och sociala fenomen som konstruerade (Laclau & Mouffe 2001:107). Diskursteori bidrar således till att dekonstruera uppfattningar och blottlägga rådande antaganden (Winther Jørgensen & Phillips 2000:31). Det kan vara värt att påpeka dock, att även om ingen objektiv kunskap om omvärlden anses möjlig att nå, betyder inte det att världen enligt diskursteori inte existerar. Ståndpunkten är bara att den ges sin betydelse i diskursen (Winther Jørgensen & Phillips 2000:42).

Den tidiga lingvisten Saussure beskrev ord som knutar i ett fisknät, att ordens betydelse endast kan urskiljas genom att ställa de i relation till varandra. Resonemanget är också något som Laclau och Mouffe tog fasta på (Winther Jørgensen & Phillips 2000:17). Orden, eller tecken, har inte någon icke-språklig betydelse utanför diskurserna, utan meningen skapas i hur de skiljer sig från varandra (Laclau & Mouffe 2001:96). Strukturen i sig, eller ”fisknätet”, finns inte i verkligheten, orden står inte i bestämda fasta relationer till varandra. Utgångspunkten är dock att eftersom vi betar oss *som om* den gör det (Winther Jørgensen & Phillips 2000:32), så får tecknen också sociala konsekvenser.

2.1.1 Centrala begrepp

I detta avsnitt följer en redogörelse för centrala termer inom diskursteori som används i undersökningen. Det finns fler än de som presenteras här, men förhoppningen är att läsarens förståelse för diskursteorins analytiska beståndsdelar härmed ökar.

Ord, eller *tecken* som vi hädanefter kallar dem, får betydelse i hur de skiljer sig från varandra (Wreder 2007:35). Sättet vi uppfattar att ”häst” skiljer sig från ”björn” på, skapar dess mening. Yttre omständigheter bortom språket producerar alltså inte betydelsen. De tecken som ryms i diskursen kallas för *moment*.

Diskursen försöker fixera tecknens betydelse, och fixeringen av dessa sker genom *artikulation* (Laclau & Mouffe 2001:105). Som Saussure beskrev fisknätet där knutarna var tecknen, är artikulationen processen där fisknätet knyts. Artikulationer i den här undersökningen antar vi vara utsagor, såväl som visuella aspekter. Genom artikulation knyts tecknen, momenten, till varandra och det är i denna relation som de ges betydelse och diskursen skapas (Laclau & Mouffe 2001:106).

I den meningen har diskursen en totalitär ambition, eftersom en fixering av betydelser också utesluter alla andra tolkningar. Centralt i diskursteori är dock att den här processen aldrig blir klar, tecknen är aldrig helt fixerade (Winther Jørgensen & Phillips 2000:34). Det finns alltid möjliga alternativa betydelser som skulle kunna förändra diskursen. Dessa hotande tecken som inte ingår i diskursen kallas för *element*, och utgörs av en mångfald av betydelser och tolkningar som diskursen försöker göra entydiga. Även dessa uteslutna tecken definierar diskursen (ibid).

Det finns olika begrepp för att beskriva de alternativa betydelser som inte omfattas av diskursen. Laclau och Mouffe använder sig av termen ”det diskursiva fältet” (2001:111). Här ingår alla möjliga betydelser som skulle kunna knytas till ett tecken, som inte är en del av diskursen. Samtidigt kan en ifrågasätta om termen måhända är lite bred. Vissa tecken står ju nämligen inte i någon kontrast eller konflikt med diskursen och är därmed helt ointressant i dess definiering. För att igen styrka vårt ställningstagande med Winther Jørgensen och Phillips: En fotboll har ingen betydande effekt på förståelsen av den medicinska diskursen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:34). Norman Fairclough, skapare av den kritiska diskursanalysen, myntade termen ”*diskursordning*” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:34). I diskursordningen ryms endast de alternativa betydelser som rör sig i samma ämnesområde som diskursen och vars betydelse konkurrerar med den. Även vi väljer att inkludera detta begrepp i formulerandet av vår teori.

Vissa tecken är viktigare än andra i en diskurs. *Nodalpunkter* är tecken som moment centreras kring. Nodalpunkter har inte heller någon objektiv inneboende betydelse, utan får en viss sådan först när moment kopplas till dem (Winther Jørgensen & Phillips 2000:35). Innan nodalpunkter sätts in i en diskurs är deras betydelse intetsägande (ibid). Samtidigt som *nodalpunkt* pekar på det faktum att detta moment har en privilegerad roll som andra moment förhåller sig till, finns det ett annat begrepp som syftar just på tecken som inte har någon särskild förutbestämd mening. Dessa kallas för *flytande signifikanter*. Tecken kan vara både nodalpunkter och flytande signifikanter, men den senare syftar till kampen i diskursen och diskursordningen om att skapa betydelse till dessa tomma tecken (ibid).

2.1.2 Subjektet

Det är vi människor som enligt diskursteori konstruerar världen. All kunskap vi tror oss besitta är socialt konstruerad, vilket även gäller våra identiteter. Diskursteori fokuserar således på att dekonstruera även aktörerna och våra

identiteter, då det ju är vi som i nästa steg skapar resten av världen. För samtidigt som identiteter inte existerar i verkligheten, ger de verkliga konsekvenser när de sätter ramarna för vårt agerande (Winter Jørgensen & Phillips 2000:48).

Tidigare beskrevs hur betydelser växer fram genom historien och kulturen. Processen där betydelser förändras och påverkas på detta sätt kallas för kontingens (Winther Jørgensen & Phillips 2000:11, 41). Även formandet av våra identiteter är kontingenta processer. Skapandet av betydelser innebär också att identitetsproduktionen är en del av den diskursiva konkurrensen (ibid).

Ett antagande i diskursteorin är att subjektet inte är suveränt, utan skapas (Winther Jørgensen & Phillips 2000:49). Processen kallas för interpellation. När studenten får hem en inbjudan av Helsingkrona Nation att bli medlem hos dem och studenten accepterar denna, skapar det studentens identitet som helsingkronit. Eller, som Winther Jørgensen och Phillips själva exemplifierar med, när barnet ropar ”mamma” och kvinnan reagerar på det, har hon interPELLERATS med identiteten ”mamma” (2000:48). Identiteten skapas alltid av den andre, och är en roll som subjektet axlar. I diskursen finns redan förutsatta subjekspositioner, och även om identitet i sig är kontingent, begränsas i diskursen identiteterna och således individers handlingsmöjligheter av bestämda förväntningar som är underförstådda i dessa positioner (Laclau & Mouffe 2001:115) (Winther Jørgensen & Phillips 2000:12).

Diskursen skapar inte enbart individen, utan också kollektivet (Winter Jørgensen & Phillips 2000:51). Den kollektiva identiteten, likt den individuella, begränsar ramen för accepterad social handling, men den påverkar också hela diskursens innehåll. Att tillhöra gruppen ”studenter”, kan exempelvis leda till att frågor som rör gruppen ”mammor” eller ”invandrare” utesluts från diskursen, trots att individer kan tillhöra alla tre grupperna. Även gruppbildning är alltså föremål för diskursiv kamp.

Ekvivalenskedjor illustrerar detta, dels hur betydelse växer fram i en kontingent process, men också hur en genom interpellation *blir* sin identitet. Precis som tecken i diskursen, och diskursen i sig självt, definierar ekvivalenskedjor identiteter genom differentiation (Winther Jørgensen & Phillips 2000:48-52). Identiteten består av tecken som genom sina sammanlänkningskonstituerar både vad den är och vad den inte är (ibid). Naturligt vid skapandet av en identitet skapas alltså då även ”ett annat”. Genom sådant identitetsskapande framställs både denna ”andre” och ens egen grupp som homogen. Winther Jørgensen och Phillips ger exempel med identiteten ”västvärlden”. Identiteten tillskrivs egenskaper såsom civilisation, den kristna kyrkan och liberala demokratiska värden. Genom att tillskriva västvärlden dessa identiteter utesluts de samtidigt från ”den andres” identitet (Winther Jørgensen & Phillips 2000:58). ”Den andre” blir istället en ociviliserad, icke kristen grupp utan liberala demokratiska värden.

Då grupper inte existerar på förhand, utan skapas, så blir också gruppen till samtidigt som dess representant. Representantens idé och gruppen ska överensstämma, men då de skapas samtidigt blir också denna betydelse föremål för konflikt (Winther Jørgensen & Phillips 2000:52).

2.1.3 Maktrelationer i diskursteori

Det konkurrerande elementet är centralt i diskursens existens. Momenten i diskursen ges mening i sin relation till varandra och till de element som finns i diskursordningen. Samtidigt fixeras tecknens betydelse aldrig helt i diskursen, och en ständig kamp om betydelse och identitet är oundviklig.

Det är där betydelserna stöter ihop som konflikten uppstår. Maktaspekten finns här både i frågan om hur konflikt uppstår, men också i hur den löses. I dyningarna efter den lösta konflikten skapas ju diskursen, och kunskap och identitet (Winther Jørgensen & Phillips 2000:54). Processen som fixerar sociala betydelser refererar Laclau och Mouffe till som ”makt” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:44,45). Makt *utövas* inte enligt diskursteorin, utan termen används för att beskriva den process i vilken betydelser uppstår.

Även om del modifieringar har skett, så är som nämnt Laclau och Mouffes diskursteoris sociala premisser influerade av marxismens (Winther Jørgensen & Phillips 2000:38,39). Basen i samhället är enligt marxisten det materiella, det vill säga äganderätten och det ekonomiska. I överbyggnaden finns de institutioner som skapar betydelse i samhället, såsom kyrkan eller media. Allting utgår dock från ekonomin, och i slutändan avgör denna vår uppfattning om världen (ibid). Vissa saker tas enligt marxismen för givna, vilket diskursteorin ifrågasätter. Dels är ”samhället” inte en absolut enhet, och dels menar Laclau och Mouffe att betydelseskapandet inte enbart sker från ena hållet (av ekonomin) utan att överbyggnaden i lika stor utsträckning kan påverka basen som tvärtom (Winther Jørgensen & Phillips 2000:39, 46). Ingenting är fixerat. Samtidigt är teorierna lika i sin förståelse av det mänskliga medvetandet som socialt konstruerat. Människorna i det ekonomiska samhället lever i ett falskt konstruerat medvetande, och samhällsrevolutionen sker när de omkullkastar det. De har däremot inga medel för att bryta denna struktur som fjättrar deras medvetande. Diskursteorin inspireras i sin maktanalys av Gramscis idé om hegemoni. I processen där påverkan flödar från både basen och överbyggnaden, finns hegemoni i processen däremellan där medvetandet skapas. Det är denna hegemonistyrda process som vilseleder människor från sina verkliga intressen (Winther Jørgensen & Phillips 2000:39).

Påverkan från en hegemoni, eller *hegemonisk intervention*, löser upp konflikter mellan konkurrerande betydelser och skapar den upplevda ”sanna” diskursen (Winther Jørgensen & Phillips 2000:55). Processen kan liknas vid en slöja. Före slöjan dras på existerar fortfarande konflikt om betydelser, där tolkningar och diskurser kämpar och konkurrerar: *det politiska*. Sakta men säkert dras dock tygstycket över de olika tolkningarna, och slutligen står endast en uppfattning kvar. Snart har alla de andra en gång möjliga uppfattningarna glömts bort, och den enda kvarstående uppfattas inte längre som kontingent; den har blivit *objektiv*. Hegemonisk intervention gör alltså det politiska till objektivt (Winther Jørgensen & Phillips 2000:44). Maktbegreppet blir således åter relevant, då den reproducerar vår idé om världen och genom hegemoniskt inflytande befäster vår okritiskhet.

2.2 Analysmodell

I en ansats att konkretisera Laclau och Mouffes diskursteori, trots att de själva inte erbjuder konkreta analysredskap, inspirerades vi av Wreders analysmodell från studien *I omsorgens namn. Tre diskurser om äldreomsorg* (2005)(Wreder 2007:36). Också hennes studie har ett teoretiskt och metodologiskt ramverk som baseras på diskursteori. Med viss anpassning till vår undersökning såg vår analysmodell ut som följer:

1. Identifiera de tecken som diskurser centrerades kring.
2. Beskriv de diskurser som framträdde genom att lokalisera nodalpunkter och flytande signifikanter i dem, samt undersök hur moment/element länkas till dessa.
3. Undersök diskursens inkluderande och exkluderande verkningar. Vad ryms i diskursen och vad stängdes därmed ute? Vilka konsekvenser får det?

Här återkommer vi till vårt inledande ställningstagande där vi avsiktligt avstod från att formulera en frågeställning. I avsnittet om vår roll som forskare visade vi på att forskare i kvalitativa studier utmanas av kravet att studien ska kunna genomföras oberoende av forskaren. Dessutom är enligt diskursteori all typ av kunskap producerad i en kontext, och för att i så stor mån som möjligt (trots att det kanske enligt Laclau och Mouffe är omöjligt) nå oberoende resultat, ville vi därför inte på förhand bestämma vad vi letade efter. Vi var rädda att undersökningen skulle kunna komma att påverkas av vad vi frågade. En hade kunnat tänka sig frågeställningar såsom ”vilken syn på barns situation präglar galan?”, men risken vore då att en i samma anda missar övriga diskurser, till exempel den om ansvar.

2.3 Metodologiska utmaningar och avgränsningar

Studien kommer undersöka de diskurser som genomsyrar galan. Det är mycket möjligt att det finns andra diskurser än de som presenteras i resultatet. Samtidigt har vi heller ingen ambition att låta våra identifierade diskurser vara heltäckande av galan eller ömsesidigt uteslutande.

En avgränsning av undersökningen vi valt att göra är att inte analysera de psykologiska aspekterna av välgörenhet. Vi kommer till exempel inte se på hur många som lockas av chansen att vinna fina biljetter om de också skänker en tia, eller hur familjen i soffan påverkas när en liten flicka står på scen och bakar fika för ”Världens Barn”. Vi menar att det skulle vinkla materialet åt ett socialpsykologiskt håll.

Slentrianmässig kritik riktas ibland mot diskursteori. Bland annat mot det faktum att teorin inte gör skillnad på utsagor beroende på individ. Alla utsagor behandlas som jämlikar, vilket kritiker menar gör analysen maktblind, då vissa

individer har större inflytande på diskursen än andra (Wreder 2007:47). Kanske är den kritiken dock aningen missriktad, då diskursanalysens ambition är just att analysera utsagorna och inte individerna bakom, samtidigt som maktanalysen faktiskt är central i diskursteori (Wreder 2007:49). En andra typ av kritik som framförts är att diskursteori kanske är lite naiv i sin idé om att tecken alltid kan förändras i sin betydelse. Kritiker menar att diskursteorin antar att vem som helst också är i stånd att förändra betydelser, men frågan är hur föränderliga de egentligen är? Även denna kritik är i mångt och mycket ett missförstånd. Att betydelser *kan* förändras, säger egentligen ingenting om förändringens frekvens eller process (Winter Jørgensen & Phillips 2000:63).

3 Resultat

Som vi hade lagt upp undersökningen, och enligt vår valda analysmodell, var det första steget att identifiera vilka diskurser som genomsyrade sändningen. I likhet med Wreder valde vi att leta efter tecken som verkade viktiga - antingen sades de flera gånger, eller så dök de upp i punkter som tycktes extra centrala för galan (exempelvis under kändisarnas uppdrag). På det följde arbetet med att identifiera vilka teman som dessa tecken kunde grupperas kring. Kring de teman vi identifierade kunde vi se att några tecken verkade viktigare än andra, de var *nodalpunkter*. Vi noterade dock dessutom att exakt vad som var menat med dessa tecken inte var självklart. Även dessa tecken saknade en inneboende mening, de var *flytande signifikanter*.

I en diskurs finns alltid antagna identiteter, och dessutom en antagen kontraidentitet då tillhörigheten konstitueras relationellt. Det är således oundvikligt, eller åtminstone inte särskilt givande, att inte tala om identiteter. Vi noterade att en övergripande fråga under galan var den om "vilka det är som ska ge och vilka det är som ska få". Flera av de tecken som vi identifierade tycktes ha den inneboende egenskapen att de var beroende av ett subjekt, till exempel "behov" och "hjälp". Exempelvis sa rektorn till en skola i Filippinerna som förstördes av tyfonen 2013 till kameran "we need your help"(2014, 00:37:47). Det var också tydligt att olika identiteter hade olika roller och förväntat handlingsutrymme. Å ena sidan fanns de som såg på tv, och kunde vinna biljetter till storslagna evenemang, och *köpte* kläderna som auktionerades ut till förmån för "Världens Barn". Dessa var de som skulle skänka pengar. Och å andra sidan var det tydligt att den identiteten skilde sig från den som, istället för att skänka, fick second hand-kläder. "I Sverige har alla barn sina rättigheter" (2014, 01:29:30), sa Malin Olsson. De som insamlingen gjordes för levde i en avsaknad av dessa rättigheter - de barnen skilde sig från "våra" barn. Tecken som återkom regelbundet, men vars betydelse inte var given var "vi" och "de". Då vi kunde se att nästan alla andra tecken på något sätt relaterade till dessa, klassificerade vi "vi och de" som en av galans diskurser.

Den andra diskursen vi identifierade var den om globalt ansvar. Tecken som centrerades runt denna var exempelvis "rättigheter". Återigen är Olssons utsaga om barn i Sveriges rättigheter ett bra exempel, och detta styrks av ännu ett uttalande som säger att det är orättvist att vi har ett gott liv i Sverige (2014, 01:29:54). Det blir underförstått att rättigheter borde vara allas och att det är orätt när så inte är fallet. Ett annat kändisuppdrag är Superhjälten som letar andra hjältar i Sverige som samlar in pengar till galan. Konceptet "superhjärte", eller hjälte, bygger på att någon osjälviskt räddar en annan som behöver hjälp. Superhjälten är den som tar hand om och räddar, och här faller naturligtvis också diskursen om identitet in. "Vi" räddar och "de" behöver "oss". Ytterligare ett

exempel är de kärleksinspirerade visuella effekterna under galan. Belysningen var i rött, och det hängde hjärtan runt om i arenan(2014, ex. 01:16:46). Vi tror att kärleken som åsyftades här var den till våra medmänniskor, den gränslösa och att den också anspelar på en form av globalism.

Det kan påpekas att vår undersökning här skiljer sig aningen från Wreders tillvägagångssätt. För trots att vi väljer att identifiera globalt ansvar som en diskurs under galan, uttalades den aldrig. Idén om välgörenhet i sig bygger i någon mån på tanken om globalt ansvar, och vi fann det då märkligt att det aldrig uttalades. Vi drog därmed slutsatsen att ”globalt ansvar” har objektiverats (se “Det politiska och det objektiva). I begreppet ligger då en dold konflikt som av en hegemonisk intervention täckts över, och som lett till att vi tar begreppets betydelse och mening för given. Under analysmodellens tredje steg, i vår avsnittsrubrik ”Inkluderande och exkluderande verkningar” kommer vi vidare diskutera processen där det politiska blir det objektiva.

Nedan följer en utförlig redogörelse för analysmodellens andra steg där vi undersöker våra diskurser genom att identifiera tecken som centreras kring dem, och moment och element som står i relation till varandra.

3.1 Vi och de

”Vi ska skänka hopp, liv, närhet och kärlek till alla världens barn...”
(2014, 00:09:40)

Ibland framställdes grupptillhörigheter som bössinsamlarna som tågade på Sveriges gator och torg, ibland som de utnyttjade barnen i Thailands slum, och ibland var det familjen i tv-soffan tillsammans för världens barn. Någon var alltid ”vi” och alltid var någon ”en annan”. De flesta utsagor under galan handlade om, eller tog användning av, termerna ”vi” och ”de”. Nedan följer vår redogörelse av hur galans kontext skapade dessa identiteter, samt hur moment och element på ett meningsskapade sätt länkades till dessa.

Då flera tecken tycktes kretsa kring ”vi och de” drog vi slutsatsen att de var nodalpunkter, samtidigt som att betydelsen tycktes omstridd, varför vi också såg de som flytande signifikanter. “Vi och de” verkade i mångt och mycket fungera som en dikotomi, eller en ofrånkomlig åtskillnad. De tecken som kunde länkas till nodalpunkterna förutsatte nämligen ofta två aktörer, som från respektive håll reproducerande varandra.

Ett tecken som ofta återkom i förhållande till ”vi och de” var ”hjälp”. Även om innebörden i ”hjälp” kan vara omtvistad i sig, har den en särskild egenskap i det att den skapar en viss relation mellan två identiteter. Där den ena hjälper den andra, skapas en givare och en mottagare. ”Hjälp” förutsätter, eller skapar, två av varandra beroende identiteter.

När kändisen Malin Olsson får uppdraget att ge sig ut på en resa där hon ska besöka platser i världen där barn lever i utsatta förhållanden säger hon ”...jag kommer att åka ut och träffa de barnen som behöver vår hjälp mest” (2014,

00:35:29). En av dessa platser är en skola i Filippinerna som förstörts av tyfonen Hayian. Olsson talar bland annat med en av elevernas föräldrar, Maribel Audencia, och deras konversation efter att tillsammans ha studerat skolans aula som fortfarande är utan tak lyder som följande²:

Maribel Audencia: *Vi behöver hjälp att bygga upp aulan*

Malin Olsson: *Och återbygga skolan?*

Maribel Audencia: *Ja. Snälla tv-tittare, hjälp oss!*

Malin Olsson: *Det ska vi fixa åt er!*

(2014, 00:38:02)

Detta citat och konversation bidrar till att skapa två kontrasterande roller kring tecknet "hjälp". I Olssons inledande citat vid resans början använder hon sig av "vi" för att framställa vem som *ger* hjälp. Hon uttrycker det som att människorna hon ska träffa behöver vår hjälp *mest*, kanske är det då underförstått att fler behöver "oss" och att det inte är ett ovanligt förhållande. Citatet förhåller sig samtidigt till "de". Tecknet "behöver" i citatet är också beroende av två olika identiteter, och de hon ska träffa framställs som en grupp som inte har mycket möjlighet att själva påverka sin situation själva. Samma tankegångar bekräftas av konversationen från Filippinerna. Maribel Audencia tillhör gruppen "de" utifrån galans perspektiv. I hennes samtal med Olsson styrks bilder av att även "de" har en kollektiv identitet, och att denna skiljer sig från "vi". När hon ber om hjälp, skapas ett beroendeförhållande till "vi". Samtidigt skapar Olssons svar "vi" som den aktiva identiteten som är i stånd att skapa förändring. "Vi" blir den handlingskraftige, medan "de" som tar emot hjälp, och i hög grad är beroende av "vår" handling, därmed förpassas till passivitetens vakuum. Enligt diskursteori är detta en del av den process som skapar våra handlingsramar inom identiteten, och de två identiteterna ges väldigt olika förutsättningar till handling.

Tecknet "hjälp" konkretiseras i diskursen genom att länkas till tecknet "pengar". Andra möjliga definitioner, som politisk påverkan, finns i diskursordningen. Det exemplifieras redan i ovan citerade konversation, att problemen framställs som att de går att lösas med pengar, men är ett återkommande tema i galans inslag. I inslaget från Libanon porträtteras en pojke som heter Yusef som bor i ett av landets flyktingläger(2014, 01:28:29). Under samtalet med Malin Olsson är han på en center som upprättats för barn som bor i lägret. Han berättar bland annat att alla barn där måste jobba (2014, 01:28:38). Strax innan har Olsson informerat tittarna att skolgång inte är tillgänglig för barnen och att den största risken mot dem är trafficking (2014, 01:26:42). En väldigt komplex och svår situation målas alltså upp, men samtidigt avslutas inslaget med uppmaningen att skänka pengar, vilket såklart skapar uppfattningen att problemen kan lösas på det sättet. Ytterligare ett exempel är inslaget från Thailand som handlar om hemlösa barns utsatta situation, som "varje kväll måste tigga, sälja blommor och /... / sina egna kroppar för att ens överleva", som Olsson säger (2014, 00:53:00). Tonvikten i inslaget läggs på ett center i en stad i norra Thailand vars mål är att utgöra en fristad för dessa hemlösa barn. Den stora

² Vi har använt oss av SVT:s översättningar.

problematiken i barnens utsatta situation kokas i diskursen ner till en konkret fråga med hög igenkännbarhet, som också är möjlig att lösa med pengar. I inslagets sista sekunder sägs att ”teamet behöver mer resurser och det är där vi kommer in i bilden, för tillsammans så kan ju vi se till att fler gatubarn får ett bättre liv”(2014, 00:55:27).

Även själva idén om galan antyder att ”hjälp” ges monetär betydelse. Det görs anspråk på ”vi” genom att säga att det enbart är en liten slant som behöver doneras, som att lägga pengar i bössan när en har svurit (2014, 01:03:26), eller att vad som helst är bättre än att ”sitta där och glo” (2014, 01:03:51). Genomgående är det pengar som ”vi” bidrar och hjälper till med. ”Hjälps” betydelse fixeras i diskursen vid pengar och konstituerar dessutom ett medberoende, där någon annan per definition behöver ”vår” hjälp och därmed pengar.

Även ”möjligheter” länkas till ”vi och de”. Likheter finns med det redan presenterade tecknet ”hjälp”, bland annat att tecknen ger olika förutsättningar till olika identiteter. ”Möjligheter” framställs som något som ”vi” men inte ”de” har, och ges dessutom den monetära dimensionen. Programledaren Rickard Olsson säger i galans inledning att vi ska skänka hopp, liv, närhet och kärlek (2014, 00:09:40), och då galans syfte är att samla in pengar, är det underförstått att ”vi” med pengar kan sprida detta runt ”oss”. I inslaget från staden Chang Mai i Thailand möter Malin Olsson Anuchong Holsong och hans team som leder centret där. Det bör sägas att Anuchong och hans kollegor utmanar uppfattningen om ”de” som passiva. Snarare framställs de som självständiga och drivande, men i slutet faller inslaget återigen in i diskursens ramar, när Olsson säger att vi genom att ge teamet mer resurser kan se till att fler gatubarn får ett bättre liv (2014, 00:55:27). Den typ av möjlighet, som något som ”vi” sprider, speglar en syn på möjligheter och utveckling som linjära. Att ”vi” ger ”de” våra möjligheter, går också att se samma inslag. Besöket blir i någon mån illustrativt för att visa vad ”vi” möjliggör genom att skänka pengar. Centrat beskrivs också som något som borde vara lätt för tv-tittare att identifiera sig med, det har funktioner som liknande både en skola, ett fritids och vårdcentral, och blir ett typexempel på hur det kan se ut när ”vi” skänker ”hopp, liv, närhet och kärlek”. ”Vi” kan låta ”dem” få ”våra” möjligheter. Vad ”möjligheter” egentligen innebär då ses närmast som allmängiltigt och universellt, trots att det är skapat av ”oss”.

Vi kunde också identifiera att ”behov” var ett frekvent tecken som förekom i relation till ”vi och de”. Likt ”hjälp”, så förutsätter ”behov” två identiteter – den som behöver konstitueras ju av den som inte gör det, vad ”de” saknar är vad ”vi” har. Att Världens Barn är behövande är ett grundantagande i galan och porträtteras i samtliga inslag, bland annat i konversationen med Maribel Audencia och inslaget från Thailand, men också i inslaget från kvinnocentrat i Moldavien görs det tydligt att donationer behövs om det ska kunna fortsätta drivas(2014, 01:52:16). Dessa exempel stödjer också ytterligare idén om att ”de” behöver någon annan, ”oss”.

Genomgående i definitionerna av ”hjälp”, ”möjligheter” och ”behov” är kunskapsföreträdet. Det är i stor grad ”vi” som förklarar och därmed skapar sanningen. I voice overs förklarar Radiohjälpen att en sedan 1839 har gett humanitärt bistånd i katastrofsituationer världen över (2014, 00:44:26), och det är

Malin Olsson som förklarar hur gatubarnens situation i Thailand ser ut. Även om en gala kanske är fel forum för faktaredovisning så bekräftas väldigt få uppgifter. Även om de utsatta människornas egna historier faktiskt hörs i inslagen, är det oftast så att de snarare bekräftar den bild som redan presenterats av ”oss”.

Under galan kunde vi identifiera möjliga konkurrerande betydelser till den dominerande, även om något vaga. När kvinnan som leder centret för flyktingbarn i Libanon, Hoda Karra, säger att barn överallt i världen är fångar i lika utsatta situationer som där, utmanas bilden av ”vi” och ”de” som dikotoma grupper (2014, 01:29:45). Istället för att ge ett fortsatt sken om att ”de” är en hjälplös behövande grupp, görs det antydningar om att även ”vi” själva behöver denna hjälp. Ett liknande uttalande som utmanar diskursen är Rickard Olssons, som under galan säger att ”var tionde barn i *hela världen* utsätts för sexuella övergrepp” (2014, 00:55:50). Även de egenskaper som knyts mot vissa identiteter utmanas. Att kvinnan ges utrymme att uttala sig om situationen i världen, och framställas som kunnig, är olikt den passiva och hjälplösa ”de”-identiteten som diskursen skapat. Ytterligare ett exempel är från inslaget i Moldavien som visar ett center som skyddar kvinnor och barn som flytt från våldsamma relationer (2014, 01:52:17). Frågan faller kanske snarare in i diskursen ”män och kvinnor” än ”vi och de”, och hotar på det viset diskursens fixering av identiteter.

Sammanfattningsvis framställs alltså ”vi och de” som ett relativt dikotomt förhållande, där tecken som hjälp och behov förutsätter två, men väldigt olika identiteter. ”Vi” är frälsarna, medan ”de” är närmast beroende av ”oss” och framställs som passiva, avvaktande på oss. Med ”vår” hjälp kan ”de” ges våra möjligheter, och därmed leva ett bättre liv. Vissa konkurrerande betydelser utmanade dock diskursen och dess identitetsskapande. Exempelvis berörde vissa frågor identiteten ”flickor”, och frågor såsom sexuellt utnyttjande, snarare än identiteten ”vi”.

3.2 Globalt ansvar

Att internationell välgörenhet är beroende av en idé om global gemenskap, är måhända inte kontroversiellt. Om vi inte ägnade omtanke åt människor utanför nationsgränserna, hade välgörenhet inte existerat. Vi identifierade också mycket riktigt i undersökningen att tankar om globalt ansvar genomsyrade galan.

Som vi nämnt, användes aldrig termen ”globalt ansvar” explicit under sändningen. Det ökar utmaningen för oss att tillhandahålla god intersubjektivitet när vi trots allt klassificerar ”globalt ansvar” som en diskurs på galan. Med en ambition om hög transparens argumenterar vi för att det här ställningstagandet görs på goda grunder. En av de är, som vi nämnt, att globalt ansvar i sig är ett rimligt antagande som förekommer välgörenhet, och vi kommer dessutom försöka belysa flera olika aspekter och delar som konstituerar ”globalt ansvar”. Att globalt ansvar trots allt inte nämns i diskursen, menar vi är tecken på att den har förpassats till objektivitet (se ”Det politiska och det objektiva”).

Vad globalt ansvar innebär är inte heller givet på förhand, utan utsätts för konflikterande betydelser och är alltså en flytande signifikant. Nedan följer en redogörelse av de tecken som tillsammans och i relation till varandra ger ”globalt ansvar” mening. Vi har för att tydliggöra, delat in diskursen i tre aspekter: *hur*, *varför* och *vad*.

Hur det globala ansvaret ska axlas står delvis i kontrast till hur ”vi” framställs i diskursen om ”vi och de”. Vi:et är den aktiva hjälten, eller frälsaren, och de andra är beroende av oss. I diskursen om globalt ansvar är hjälten handlingsutrymme tydligare, och smalt. Moment som ”lätthet” eller ”bara” verkar centrala. ”Sitt inte bara där och glo”, säger Rickard Olsson. Uttalandet kommer efter att han berättat om de fruktansvärda katastrofer som barn upplever idag, både flyktingkatastrofer och svältkatastrofer. För att hjälpa till kan en skicka ett sms, säger han och på rutan visas numret där en kan ringa in. Budskapet blir att tv-tittarna hjälper till, eller tar ansvar, när de skänker pengar. Tv-tittarna kan även tävla om att vinna biljetter till SVT:s stora kommande evenemang som Nobelmiddagen, Allsång på Skansen och liknande, samtidigt som de skänker 50 kronor och bidrar till att rädda ”Världens Barn”.(2014, 00:11:16). Ytterligare exempel är komikern Anna Blomberg som spelar karaktären Böss-Bodil i ett humorinslag(2014, 01:20:00). Böss-Bodil är en fanatisk karaktär, och inslaget driver med de blint hängivna människorna som ”offrar allt” för saken. Böss-Bodils sätt att leva är löjligt och skrattretande, och sensmoralen efter inslaget verkar vara att en inte behöver vara fänig och överdriven för att hjälpa ”Världens Barn”. I samband med att en av kändisarna som fått uppdraget att leta efter ”hjältar” som samlar in pengar till Världens Barn, Yanhko Kamwendo, presenterar en av dessa hjältar för tv-tittarna, säger Petra Mede att “även om alla inte kan göra *den* typ av insatser, så går det precis lika bra att ringa in och skänka pengar”(2014, 01:11:53). Slutsatsen blir att det räcker så, trots att både kraftansträngningen och uppoffringen är minimal.

Det centrala tecknet i aspekten om *varför* i diskursen om ”globalt ansvar” är kanske ”orättvisa”. Malin Olsson kommenterar flyktingbarns situation med till exempel att säga till ett spädbarn ”du ska inte vara här, du ska inte växa upp här, du ska ha det bra”(01:27:48). Daniel Nannskog, som är en av kändisarna, har fått uppdraget att göra en second hand-auktion för att samla in pengar. Han vänder sig bland annat till andra offentliga personer, till exempel fotbollsspelaren och världsstjärnan Martha (källa). Martha berättar att hon själv ”hade väldigt svårt i livet” och är väldigt glad över att få hjälpa barn i världen (2014, 00:42:27). Fokus ligger på att det är fel att det är annorlunda. Det som är rätt är att hjälpa andra att få det som ”vi”. Andra kan alltså få samma möjligheter som ”vi” har, vilket Martha själv är ett exempel på.

För att ta globalt ansvar krävs en definition av vad ansvaret innebär - den tredje aspekten handlar om *vad*. En av kändisarna, Yvette Hermundstad, får i uppdrag att göra direktsändningar om insamlingarna runt om i landet. Rickard Olsson säger i samband med inslaget att ”hon har gjort sitt för att samla ihop så mycket pengar som möjligt” (2014, 00:56:25). Även om själva syftet med kändisarnas uppdrag aldrig explicit uttalades, så handlar samtliga om att göra något för ”Världens Barn”. Att Hermundstad enligt Olsson har ”gjort sitt” när hon

samlar in pengar, antyder att hon genom detta har slutfört sitt uppdrag och tagit ansvar för ”Världens Barn”. *Vad* globalt ansvar är centrerade alltså, likt många andra tecken, kring pengar. Som vi tidigare berört tenderade högst politiska problem, som hemlöshet, sexuellt utnyttjande och flyktingkatastrofer, att konkretiseras i galan. Problemen förenklas när de exemplifieras med enskilda fall, men de fokuseras också mot lösningar. Dessa lösningar är exempelvis ett nytt skoltak, eller mer resurser till specifika center. Samtidigt som att problemen blir lättare att överblicka, blir också konsekvensen att en som tittare får uppfattningen att de går att lösas med pengar.

Sammanfattningsvis centreras alltså diskursen om globalt ansvar kring att det är inte krävs stora uppoffringar för att axla det, utan är något som vi kan göra samtidigt som vi upprätthåller en god levnadsstandard. Det framställs som att det är orätt att alla inte kan ha det som vi, och att vi tar ansvaret genom att skänka pengar.

3.3 Inkluderande och exkluderande verkningar

Wreders tredje steg i den, utifrån diskursteorin konstruerade, analysmodellen är att undersöka diskursernas inkluderande och exkluderande verkningar. I samband med att diskursen fixerar betydelse är det också givet att alternativa meningar utesluts. Nedan ämnar vi redogöra för ett antal sådana aspekter där denna exkludering också leder till vissa konsekvenser. När det trots allt är genom diskursen som världen tilldelas betydelse och vi finner vår identitet och handlingsutrymme, bör det som lämnas utom diskursen och alltså är allt världen och vi inte är, vara ett lika legitimt föremål för analys. Samtidigt är vi naturligtvis ödmjuka inför att det kan finnas fler aspekter eller att de som vi belyser inte är heltäckande av diskursordningen.

3.3.1 Identitet

Enligt diskursteori skapas alla identiteter, eller subjekspositioner, av någon annan. När vi axlar identiteten, blir vi den. Samtidigt finns ett begränsat antal subjekspositioner inom diskursen som vi inordnar oss efter. Men precis som att diskursen är konstruerad i ett försök att låsa vår omvärlds betydelse, är även våra identiteter sociala konstruktioner. Det gör dem inte betydelselösa. Identiteter ger oss en kontext och vårt handlingsutrymme och ger alltså i hög grad reella konsekvenser. Som nämndes ligger det i diskursens natur att när den skapar betydelse stänger den också ute alternativ mening. Likaså delar ”vi och de” in människor i två gruppstillhörigheter, och i diskursen förhåller vi oss till frågor utifrån denna dikotomi och belyser situationer utifrån dess perspektiv. Identitetsskapandet fungerar åt två håll. Dels utesluter diskursen mening, men i grupperingsprocessen täcker också identiteterna över andra möjliga identiteter. I såväl ”vi” som ”de” kan vuxna och barn, fattiga och rika, kvinnor och män, och en

mängd andra möjliga identiteter husera. Men då ”vi” eller ”de” skapar deras handlingsramar och världsbild, omöjliggör och utesluter det andra perspektiv. I ”de” ryms kanske inte frågan om sexuellt utnyttjande av kvinnor, etnicitet, eller klassfrågor, då de frågorna snarare är specifika för andra identiteter. Även identiteten ”vi” i sig utmanas av konkurrerande betydelser under galan. Ett exempel är tecknet ”tillsammans”. Galans officiella namn är Tillsammans för Världens Barn. Tecknet ”tillsammans” syftar klart på en samhörighet, men det tycks skifta under sändningen. Den dominerande betydelsen verkar i diskursen ”vi och de” vara att det är identiteten ”vi” som tillsammans ska hjälpa ”dem”. De visuella aspekterna under galan förstärker uppfattningen att ”Världens Barn” inte är ”vi”. På väggarna runt om i inspelningsstudion hänger bilder på barn som en kan gissa är ”Världens Barn”. Till skillnad från barnen som delar ut uppdragen till kändisarna på galan och dansar på scen, som har ljusare drag, är barnen på bilderna mörkare i hyn och av annan etnisk tillhörighet(2014, 00:20:00). Samtidigt finns konkurrerande betydelser till denna. Alla barn i världen, även i Sverige, skulle istället kunna vara ”Världens Barn” och anknyta till någon form av global identitet, att alla är ”vi”, som kanske kärlekstemat på inredningen anspelar på. ”Tillsammans för Världens Barn” blir då att en kämpar tillsammans för ”vi i världen”. Att ”de” är avlägset utmanas också av inslaget från stödcentrat i Moldavien, 200 mil från Lund(2014, 01:52:17).

3.3.2 Det politiska och det objektiva

Ibland kan konflikten betydelser emellan glömmas bort. Konflikterande betydelser är politiska, men när diskursen fixeras blir betydelsen istället objektiv och tas för given. Fixeringen av en betydelse sker genom hegemonisk intervention. I det objektiva ifrågasätter en inte förhållanden. Som forskare, men samtidigt också själva en del av diskursen, är det såklart en utmaning att identifiera det objektiva. Vi menar dock att *det politiska* nästan systematiskt är uteslutet ur diskursen. För samtidigt som galan inriktar sig på att hjälpa människor i extremt utsatta sociala förhållanden, på flykt, i fattigdom, på gatan, som sexuella offer, erbjuds ingen kanal för politisk diskussion. Inga politiker yttrade sig, varken från identiteten ”vi” eller ”de”. Men kanske framförallt presenterades aldrig några avvikande åsikter. Framställningen av problemet verkade tas för given, men en kan kanske anta att situationerna hade presenterats och behandlats på ett annorlunda sätt i en politisk diskurs.

Ett andra exempel på en möjlig meningskonflikt som är förpassad till objektiviteten är betydelsen av globalt ansvar. I någon mån måste välgörenhet i sig bygga på tanken om globalt ansvar, och trots att galan alltså knappast skulle existera utan att förhålla sig till det, nämns eller diskuteras fenomenet inte en enda gång under sändningen. Det är möjligt att globalt ansvar, genom någon form av hegemonisk intervention, exempelvis att västländer, eller ”vi”, exempelvis som grundare av FN och många internationella institutioner, har format en viss definition av termen. Betydelsen inte längre är föremål för konflikt utan har objektiviserats.

4 Sammanfattning och slutsats

Med diskursanalys som både teori och metod har vi i denna uppsats analyserat Världens Barn-galan som sändes den 3 oktober 2014. Syftet med analysen var att undersöka det glapp vi tyckte oss märka mellan de olika framställningar av globalt ansvar som en möter i dagens samhälle. Främst har vi utgått från Laclau och Mouffes diskursteori, avseende konkret metod och analysredskap var deras redogörelse dock aningen bristande. Vi vände oss därför till Malin Wreders undersökning *I omsorgens namn. Tre diskurser om äldreomsorg* för inspiration, och skapade en analysmodell i tre steg. Metoden centrerade kring att lokalisera betydande tecken och beskriva de i förhållande till diskurserna, samt analysera konsekvenserna av detta. I resultatet redogjorde vi för två identifierade diskurser: ”vi och de” samt ”globalt ansvar”. Genom dekonstruktion av utsagor, i vissa fall visuella, fann vi på vilket sätt dessa diskurser dominerade galan. ”Vi och de” skapade ett dikotomt förhållande mellan en behövande part och en hjälpande part, och ”globalt ansvar” framställdes som något den hjälpande parten både bör och lätt tar för den andre.

I resultatet kan en se vissa likheter med tidigare forskning på området som presenterades i just avsnittet ”Tidigare forskning”. Clara Luthmans analys om hur ”den Andre” skapar vår egen identitet stämmer överens med hur vi i denna undersökning fann att ”vi” identiteten skapade ”de”-identiteten, och vice versa. Det går även att dra paralleller till Steven Halls begrepp ”infantilization”, som beskriver hur särskilt handlingsutrymme ges till särskilda identiteter. Även om ”infantilization” enligt Hall är en högst medveten handling, och identiteter i diskursteori snarare är en process som ganska omedvetet formar oss, finns liknande underliggande maktstrukturer. För trots att ”infantilization” är ett maktutövande som används för att för självändamål legitimera orättvisor och våldsamt utnyttjande, är själva akten ganska lik formandet av ”de” i det att den porträtterar en identitet som hjälplös och icke-auktoritär. Slutligen kan vi även relatera undersökningen till tidigare forskning på globalt ansvar. Exempelvis styrker den Luke Desforges resonemang om att välgörenhetsorganisationers och civilsamhällets uppfattningar ibland inte stämmer helt överens.

Under ”Vår roll som forskare” reserverade vi oss för risken att vi som analytiker inte kan se objektivt på världen. Frågan blir återigen aktuell när undersökningen slutförts. Vårt resultat visade sig likna tidigare forskning i fältet (se föregående stycke), vilket en kan låta vara en bekräftelse på vår studies aktualitet, eller mena kommer av att vi är formade av vår kontext. En fråga vi vill belysa i transparensens namn är att vi valde att identifiera ”globalt ansvar” som en diskurs trots att det aldrig nämns. Likväl som att vi i denna frånvaro identifierade en objektiv diskurs, skulle en annan i desamma kunna påvisa frånvaron av den. Vi hävdar dock att så inte är fallet, då globalt ansvar i någon mån måste förekomma

idén om välgörenhet. Om globalt ansvar inte hade existerat, hade en välgörenhetsgala svårligen kunnat arrangeras. Detta evenemang och de organisationer som arrangerar det bygger alla själva på just diskursen om globalt ansvar, vilket i sig borde vara bevis nog för diskursens existens.

Undersökningens huvudsakliga resultat var identifieringen av de dominerande diskurserna ”globalt ansvar” och ”vi och de”. Dessa genomsyrade på ett uppenbart vis både direkt och indirekt det mesta som utgjorde galan. Trots detta uppstod efterhand vissa frågetecken. Det verkade som att diskurserna i strävan mot objektivitet gång på gång utmanades i sin betydelse. Som vi redogjort för i kapitel 2 kom alternativa betydelser och meningar upp till ytan.

Betydelser i konflikt till diskursen ”vi och de” uppstod vid de tillfällen då termerna användes för att referera till andra gruppstillhörigheter än de som diskursen fixerat. Viss diskontinuitet till trots, tycktes ”vi” ibland snarare referera till alla i världen, alternativt alla vuxna, snarare än det ”vi” som skapades i diskursen. Gruppidentiteter som kanske förpassats till diskursordningen tycks underminera diskursens tillslutna struktur. Detsamma gäller ”de”. När kvinnan på centret för flyktingbarn i Libanon beskriver att barn lever i socialt utsatta förhållanden över hela världen, och alltså inte enbart där, ges en bild där ”vi” och ”de” inte nödvändigtvis är motsatta grupper. Inslaget från Moldavien utmanar vidare också uppfattningen om att ”vi” är geografiskt avlägsna ”de”. Kanske som ett resultat av dessa lösa knutar i diskursen ”vi och de” uppfattade vi att även diskursen ”globalt ansvar” utmanades av konkurrerande betydelser. När globalt ansvar, som framställts som skyldigheten att hjälpa ”dem” som inte har det lika gott som ”vi”, utmanas av idén att barn lever i utsatta förhållanden i hela världen, faller argumentets grundantaganden. Såväl *hur* som *vad* utmanas. Om problemen är såpass omfattande kan ett tak, nya toaletter, eller ett klassrum med största sannolikhet inte vara lösningen. Summan pengar som skänks från soffhörnet, kan inte längre ses som proportionerlig till dess syfte.

Vår slutsats är att diskursernas fixeringar inte var absoluta. Att avgöra om det även är en förändring i dessa vi identifierat, och åt vilket håll de i så fall rör sig, är dock bortom undersökningens räckvidd. Samtidigt är studiet av *varför* och *prövningar* av x-variabler också bortom diskursteorins räckvidd. Vi hoppas med det att vår undersökning kan utgöra utgångspunkt för vidare forskning på ämnet, och lämnar här över stafettpinnen. Om inte annat, så hade en av oss ynnesten att få tala med Elisabeth Dahlin, generalsekreterare för Rädda Barnen och ordförande för Världens Barn-familjen, om vår uppsats. Hon sa att galan under senare tid har förändrats, och att utformandet av den är något som de kontinuerligt jobbar med (Dahlin 2015). Det tyckte vi nästan lät spännande nog för att fortsätta själva.

5 Referenser

5.1 Primärkällor

- Dahlin, Elisabeth. Generalsekreterare för Rädda Barnen och ordförande för Världens Barn-familjen. Samtal den 8 maj 2015.
- Desforges, Luke, 2004. "The formation of global citizenship: international non-governmental organisations i Britain", *Political Geography*, vol. 23, nr 5, s. 549-569
- Individuell Människohjälp, "Det här är IM". Hämtdatum 2015-05-19. Tillgänglig: <http://www.manniskohjalp.se/om-oss>
- Lim, Ming - Moufahim, Mona, 2015. "The spectacularization of suffering: an analysis of the use of celebrities in 'Comic Relief' UK's charity fundraising campaigns", *Journal of marketing management*, vol. 31, nr 5-6
- Luthman, Clara, 2015. "Volontären, vem är hon och hur skapas hon? En studie om identitetsskapande av volontären inom volontärturismen". Statsvetenskapliga institutionen. Lunds Universitet. Kandidatuppsats. Tillgänglig: <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/4913797>
- Radiohjälpen, "Om Radiohjälpen". Hämtdatum 2015-05-19. Tillgänglig: <http://www.svt.se/radiohjalpen/om-radiohjalpen/>
- Rädda Barnen, "Mer om vad vi gör". Hämtdatum 2015-05-19. Tillgänglig: <http://www.raddabarnen.se/vad-vi-gor/mer-om-vad-vi-gor/>
- Röda Korset, "Röda Korset Second hand". Hämtdatum 2015-05-19. Tillgänglig: <http://www.redcross.se/stod-oss/skanka-till-second-hand/>
- "Tillsammans för Världens Barn", 2014. Sveriges Television, 3 oktober. Tillgänglig: <http://www.svt.se/varldens-barn/se-program/tillsammans-for-varldens-barn-13?autostart=true>
- UNICEF Sverige, "Barnkonventionen är vårt uppdrag". Hämtdatum 2015-05-19. Tillgänglig: <https://unicef.se/barnkonventionen>
- Wreder, Malin, 2005. "I omsorgens namn. Tre diskurser om äldreomsorg". Karlstad Universitet. Avhandling.

5.2 Sekundärkällor

- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Burchill, Scott, (2013). "Liberalism", i Burchill et al (red.), *Theories of international relations*, Houndsmills: Palgrave Macmillan
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Hall, Stuart, 1997. "The spectacle of the 'other'" i Hall, Stuart (red.) *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage, s. 223-290. Hämtdatum 2015-05-19. Tillgänglig: <https://books.google.se/books?hl=sv&lr=&id=Vs-BdyhM9JEC&oi=fnd&pg=PA2&dq=Representation:+cultural+representation+s+and+signifying+practices&ots=GtwDZE84xt&sig=vyE4pwuz4GyDdYnb6GU5xjygYro#v=onepage&q&f=false>
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (2001). *Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics*. 2. ed. London: Verso
- Wreder, Malin, (2007). "Ovanliga analyser av vanliga material", i Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) (2007). *Diskursanalys i praktiken*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur